

Remonstrantse Gemeente Rotterdam
Zondag 25 mei 2025

Thema: Adriaan Valerius (1575-1625)

Welkom en aansteken van de kaars door lid van de kerkenraad

Orgelspel

(Gemeente gaat staan)

Aanvangslied 414 (LvdK 1973)

Wilt heden nu treden voor God, den Here

LvdK Gezang 414

m: Valerius 1626

t: A Valerius

1. Wilt he - den nu tre - den voor God, den He - re,
Hem bo - ven al lo - ven van har - te zeer,
en ma - ken groot zijns lie - ven na - mens e - re,
die daar nu on - ze vij - and slaat ter - neer.

Ter eeren ons Heeren wilt al uw dagen
Dit wonder bijzonder gedenken toch;
Maekt u, o mensch, voor God steeds wel te dragen,
Doet ieder recht en wacht u voor bedrog.

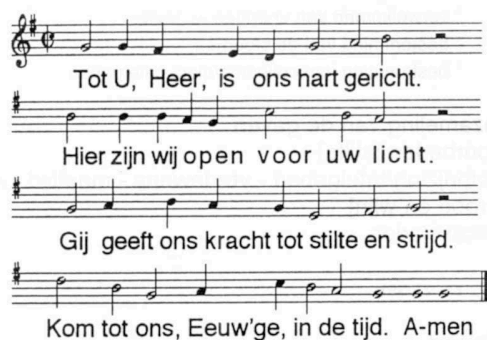
Bidt, waket end' maket dat g'in bekoring,
End' 't quade met schade toch niet en valt.
Uw vroomheid brengt den vijand tot verstoring,
Alwaar zijn rijk nog eens zo sterk bewalt.

Votum en groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
die hemel en aarde gemaakt heeft
die trouw houdt tot in eeuwigheid
en die niet loslaat het werk van zijn handen.

Genade zij u en vrede
van God onze Vader
en van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Antwoordlied Tot U, Heer, is ons hart gericht

(Gemeente gaat zitten)

Inleiding

Vandaag, beste mensen, staan we stil bij Adriaan Valerius. Hij leefde van 1575-1625. Dit jaar hebben we dus het gedenkjaar van zowel zijn geboorte als van zijn sterven. Hij zal voor de meesten van u wel bekend zijn om zijn Gedenckclank. Een bundel van liederen uit de Tachtigjarige Oorlog. Vroeger - en dan met name rond de Tweede Wereldoorlog - heel geliefd, maar tegenwoordig wat verdacht, namelijk wel heel erg patriottisch.

In het liedboek uit 1973, het paarse boekje, stond nog een hele lijst van zijn liederen. In de nieuwe bundel uit 2013 is er niets meer van overgebleven. Vandaag zingen we uit zijn liederen. Niet alleen uit nostalgie - hoewel dat natuurlijk ook een respectabele reden is - maar ook omdat zijn liederen elementen bevatten die ook voor onze huidige tijd van belang zijn.

De psalm die ik ga lezen, werd ook gelezen door ds. Tjalsma in de eerste dienst na de bevrijding in deze kerk. Een preek waarin niet alleen de vreugde van de bevrijding centraal stond, maar ook de oproep om iets met die vrijheid te gaan doen. Wie die preek wil nalezen, kijk naar de link op de website.

Inleidende Bijbellezing Psalm 124

De Heer heeft ons geholpen.
Kom, maak dat overal bekend!
2De Heer heeft ons geholpen
toen onze vijanden ons aanvielen.
3Anders hadden ze ons vernietigd,
zo woedend waren ze.
4Anders hadden ze ons overwonnen
en ons weggehaald uit Israël.
5Anders hadden ze ons verslagen
en bestonden we niet meer.
6Dank de Heer!
Hij liet onze vijanden niet overwinnen.

7Wij zijn aan hen ontsnapt,
zoals een dier ontsnapt aan de jager.
Onze vijanden probeerden ons te grijpen,
maar wij zijn weggevlucht.
8De Heer is machtig, hij helpt ons altijd.
Hij heeft de hemel en de aarde gemaakt.

Gebed

Eeuwige God,
In alle strijd, in alle oorlogen, zoeken mensen niet alleen naar het recht, hun eigen recht,
maar suggereren zij ook dat wat zij doen goed is in uw ogen. Proberen zij ook u voor hun
karretje te spannen. God staat aan onze kant. God wil het, dat is vaak de leus.

En hoe vaak hebben wij mensen daarmee geen onrecht gedaan aan uw heiligheid.
Hebben wij gedaan, alsof wij u in onze broekzak hadden. Alsof wij wisten wie u ten
diepste was en wat u wilde.

Tegelijkertijd: mensen hebben in uw naam gestreden tegen het onrecht op deze wereld.
Wisten zich aangesproken door uw boodschap, uw roeping. Konden niet stil zijn bij al
het onrecht. Wisten - in uw naam - het beste uit zichzelf te halen, voor de mensen om hen
heen, voor de wereld. Zochten uiteindelijk uw liefde.

Help ons, o God, om elke dag opnieuw ons geweten te onderzoeken. Wat verwacht u van
ons?

Geef ons daarbij een kritische blik op onszelf, als er onheilige motieven in ons zijn. Als
niet uw recht, maar ons eigen belang centraal staat.
Help ons om echt te leven naar uw roeping.
Amen.

Lied 412

O Heer, die daar des hemels tente spreidt

LvdK Gezang 412

m: Valerius 1626

t: A. Valerius

1. O Heer, die daar des he-mels ten-te spreidt
en wat op aard is hebt al-leen be-reid,
het schui-mig, woe-dig meer kondt ma-ken stil-le
en al-les doet naar u-wen lie-ven wil-le,
wij slaan het oog
tot U om-hoog,
die ons in angst en nood
ver-los-sen kondt
tot al-ler stond,
ja zelfs ook van de dood.

2. Als gij, o vrome dikwijls hebt gesmaakt,
vermaakt u nu vrij, dat 't uw harte raakt!
Looft God den Heer met zingen ende spelen
en roept vrij uit tezaam met luider kelen:
Had' ons de Heer,
Hem zij de eer,
alzo niet bijgestaan,
wij waren lang,
ons was zo bang,
al in den druk vergaan,

Bijbellezing Efeziërs 6: 10-20

[10] Zoek uw kracht in de Heer, in de kracht van zijn macht. [11] Trek de wapenrusting van God aan om stand te kunnen houden tegen de listen van de duivel. [12] Onze strijd is niet gericht tegen mensen maar tegen hemelse vorsten, de heersers en de machthebbers van de duisternis, tegen de kwade geesten in de hemelsferen. [13] Neem daarom de wapens van God op om weerstand te kunnen bieden op de dag van het kwaad, en goed voorbereid stand te kunnen houden. [14] Houd stand met de waarheid als gordel om uw heupen, de gerechtigheid als harnas om uw borst, [15] de inzet voor het evangelie van de vrede als sandalen aan uw voeten, [16] en draag daarbij het geloof als schild waarmee u

alle brandende pijlen van hem die het kwaad zelf is kunt doven. [17] Draag de verlossing als helm en Gods woord als zwaard, dat u van de Geest ontvangt.

[18] Laat u bij het bidden leiden door de Geest, iedere keer dat u bidt; blijf waakzaam en bid voortdurend voor alle heiligen. [19] Bid ook voor mij, dat mij de juiste woorden gegeven worden wanneer ik spreek, zodat ik met vrijmoedigheid het goddelijk geheim van het evangelie bekend mag maken, [20] waarvoor ik gezant ben, ook in de gevangenis. Bid dat ik daarbij vrijuit spreek, zoals mijn plicht is.

Lied 416

Gelukkig is het land

LvdK Gezang 416

m: Valerius 1626

t: A. Valerius

1. Ge - luk - kig is het land,
dat God de Heer be - schermt.
Als daar met moord en brand
de vij - and rond - om zwermt,
en dat men meent: hij zal
't schier o - ver - win - nen al,
dat dan, dat dan, dat dan
hij zelf komt tot den val.

Gedankt moet zijn de Heer',
de God, die eeuwig leeft,
dat Hij ons t'zijner eer
deez' overwinning geeft.
Wat wonder heeft de kracht
des Heeren al gewracht!
O Heer', o Heer', o Heer',
hoe groot is Uwe macht!

Preek

Het carillon

Ik zag de mensen in de straten,
hun armoe en hun grauw gezicht, –
toen streek er over de gelaten
een luisteren, een vleug van licht.

Want boven in de klokkentoren
na 't donker-bronzen urenslaan
ving, over heel de stad te horen,
de beiaardier te spelen aan.

Valerius: – een statig zingen
waarin de zware klok bewoog,
doorstrooid van lichter sprankelingen,
'Wij slaan het oog tot U omhoog.'

En één tussen de naamloos velen,
gedrongen aan de huizenkant
stond ik te lustr'ren naar dit spelen
dat zong van mijn geschonden land.

Dit sprakeloze samenkomen
en Hollands licht over de stad –
Nooit heb ik wat ons werd ontnomen
zo bitter, bitter liefgehad.

Oorlogsjaar 1941

Ida Gerhardt (1905-1997)

Valerius was een dichter met een missie. Zijn liederen zijn doordrenkt van strijd en vroomheid, geschreven tijdens de strijd van de Tachtigjarige Oorlog. De teksten ademen enerzijds een onwankelbaar vertrouwen: God is aan onze kant. Maar er zit anderzijds ook het element in: als Hij dat niet is, dan moeten wij zorgen dat we weer aan Zijn kant terechtkomen.

Dat eerste maakt ze, eerlijk is eerlijk, een tikkeltje verdacht. Want hoe vaak is het niet misgegaan in de geschiedenis toen mensen riepen: "God is met ons"? Wilde God de kruistochten? U kent de koppelriemen van de Wehrmacht: Gott mit uns. En ook vandaag nog horen we die retoriek – "God bless America" – ja ook als er bommen vallen.

En toch zingen we vandaag Valerius. Dat doen we om dat tweede element. Om die zelfcorrectie die er ook in zit.

Als je alleen op patriottische manier Valerius leest of zingt, doe je geen recht aan zijn gedichten. In het werk zelf zitten juist elementen die ook ons bevragen. Die je de vraag doen stellen, of het wel terecht is dat wij God aan onze kant claimen. De regel door Gerhardt aangehaald: 'Wij slaan het oog omhoog.' Dat is het perspectief waarin je alles moet zien. Als je de woorden van Valerius zingt, word je opgeroepen om jezelf te

bevragen. Waar sta je zelf? Wat zijn je diepste motieven. We zongen het in ons openingslied Wilt heden nu treden:

*Maakt u, o mens voor God steeds wel te dragen,
doet ieder recht en wacht u voor bedrog.*

Pas als je als mens werkelijk zoekt te leven naar een goddelijke roeping, naar het recht en de gerechtigheid, wanneer je je wacht voor bedrog, dan pas kun je de ogen omhoog richten.

*Bidt, wakent en maket dat ge 'in bekoring
en 't kwade met schade toch niet en valt*

Pas dan ben je op de goede weg. Niet zomaar als je denkt God aan je zijde te hebben.

Voor deze ochtend, beste mensen, heb ik mij dus laten inspireren door de liederen van Adriaen Valerius. Prachtige liederen die ik – net als velen van u – op de lagere school leerde zingen. Ze klonken plechtig, een beetje statig, maar ook krachtig. Ze riepen iets op van trouw, ernst en strijd.

Vandaag klinken ze opnieuw, in een wereld waarin oorlog en onderdrukking nog altijd bestaan. De beelden uit Gaza, Oekraïne, of al die andere brandhaarden in de wereld. De reflex is snel: daar zijn de daders, hier de slachtoffers. Maar wie eerlijk kijkt, merkt: het is nooit zo eenvoudig.

Tegelijkertijd: stil blijven is geen optie. Vertrouwen op God betekent niet achteroverleunen. Het betekent juist: opstaan – met open ogen, met gewetensvol handelen, en ja, soms ook met een lied.

Daarom zingen wij vandaag liederen van Valerius. En lazen wij Psalm 124 en Efeziërs 6. Een Psalm over bevrijding. En een brief van Paulus over geestelijke wapenrusting. Laten we stap voor stap verkennen wat deze oude woorden ons nu te zeggen hebben.

Voor alle helderheid. Het zijn drie stappen:

1. Valerius – dichter in oorlogstijd
2. Paulus – wapens zonder geweld

1. Valerius – dichter in oorlogstijd

Adriaen Valerius werd rond 1575 geboren in Middelburg als zoon van François Valéry, een Franse notaris en douaneambtenaar. In 1592 werd zijn vader benoemd tot gerechtelijke klerk bij Pieter van Reigersbergh, de burgemeester van Veere. Zes jaar later werd Adriaen zelf douane- en tolcontroleur van Veere. Hij werd ambtenaar, belastingontvanger, en later schepen en raadslid. Een burger van aanzien.

Als dichter droeg Valerius bij aan de Zeeusche Nachtegael (1623). Zijn belangrijkste werk, de Nederlandtsche Gedenck-Clanck, verscheen postuum in 1626. Deze bundel is een verzameling geuzenliederen, met melodieën en teksten over de Tachtigjarige Oorlog. Valerius bewerkte bestaande liederen en schreef nieuwe teksten waarin geloof en vrijheid onlosmakelijk verbonden zijn.

In lied 414 zongen we:

*Wilt heden nu treden voor God den Here,
Hem boven al loven van harte zeer.*

Een oproep aan het volk – kom bij elkaar, zing samen, hef je hart op. Niet alleen als het feest is, maar juist ook als de tijden donker zijn. Deze liederen zijn liturgie én verzet, gebed én herinnering.

In de Tweede Wereldoorlog kregen ze opnieuw betekenis. Het Wilhelmus was verboden, maar Valerius mocht gezongen worden. Zijn woorden klonken als stille verzetsliederen, als fluistergebeden om vrijheid.

*Bidt, waket end' maket dat g'in bekoring,
End' 't quade met schade toch niet en valt.*

Geen oorlogsretoriek, maar geestelijke waakzaamheid. De boodschap is subtiel maar helder: vertrouw op God – maar wees alert. Denk niet te snel dat God aan jouw kant staat. Hoogmoed is de kortste weg naar misbruik van macht.

In het lied Gelukkig is het land zongen we:

*Had ons de Heer niet bijgestaan,
wij waren lang,
ons was zo bang,
al in den druk vergaan.*

Dat is niet alleen patriottische borstklopperij, maar ook een nederig besef. Als we vrij zijn, dan is dat genade. Niet omdat wij zo sterk waren, maar omdat het net is gescheurd. Omdat we zijn ontkomen.

Zoals Psalm 124 zegt:

*Wij zijn als een vogel ontsnapt
uit het net van de vogelvangers;
het net is gescheurd
en wij, wij zijn ontkomen.*

Valerius wist: ware vrijheid begint niet bij macht, maar bij vertrouwen.

Ik kom bij deel 2.

2. Paulus – wapens zonder geweld

En dan Paulus. Of eerlijker gezegd: een navolger van Paulus. Want deze brief is volgens de geleerden later geschreven. In zijn lijn, in zijn stijl.

In deze brief aan de Efeziërs schrijft hij over strijd – maar niet de strijd van zwaarden of macht. Het is een geestelijke strijd.

*Onze strijd is niet gericht tegen mensen van vlees en bloed,
maar tegen machten en krachten, tegen de heersers van de duisternis in de hemelsferen.
(Efeze 6:12)*

Om die woorden te verstaan, moeten we naar zijn tijd kijken. De jonge gemeenten stonden onder druk – politiek, religieus, sociaal. Het christendom was nog geen gevestigde religie, maar een opkomend geloof. Geen macht, maar een minderheid. En in die kwetsbare positie kiest een navolger van Paulus niet voor verzet met geweld, maar voor innerlijke bewapening.

“Paulus heeft een diep inzicht in hoe het kwaad werkt: via systemen, gewoonten, wereldbeelden. Hij roept niet op tot strijd, maar tot standvastigheid in geloof, hoop en liefde.” (N.T. Wright)

Paulus noemt zes onderdelen van de wapenrusting:

- De gordel van waarheid – eerlijkheid als fundament.
- Het harnas van gerechtigheid – rechtvaardigheid als bescherming.
- De sandalen van de vrede – bereidheid om te bewegen, zonder agressie.
- Het schild van geloof – vertrouwen als afweer tegen verlamdende twijfel.
- De helm van verlossing – hoop als bescherming van het denken.
- Het zwaard van de Geest – het Woord van God, scherp, maar zonder te verwonden.

Dit gedachtegoed kom je ook tegen in woorden die aan paus Benedictus worden toegeschreven:

“De kerk strijdt niet met haar macht, maar met haar trouw.”

De strijd waar Paulus over spreekt is dus een andere strijd: niet met geweld overwinnen, maar standhouden. Geen dominantie, maar volharding. Geen wapens, maar geloof. Zoals het ook staat in het Wilhelmus, waar het schild natuurlijk vooral figuurlijk of geestelijk beschouwd moet worden:

*Mijn schild ende betrouwen
zijt Gij, o God mijn Heer,*

Dit is geen roes van moreel gelijk, maar een bede om standvastigheid. Een geestelijk schild.

Ik kom bij deel drie.

3. En nu wij – tussen spreken en zwijgen

En dan nu. Onze tijd.

We leven hier – gelukkig – niet in oorlog. Maar wel in verwarring. In morele complexiteit. In een wereld waarin elke uitspraak gewogen wordt, elke stilte wordt geïnterpreteerd. Soms kwalijk genomen. Zo was ik afgelopen dinsdag bij de jaarlijkse toogdag van de Bond van Nederlandse Predikanten, waarbij een van de sprekers het belachelijk vond dat deze vakbond zich nog niet had aangesloten bij de Rode Lijn actie van afgelopen zondag.

De meningen over Gaza, Oekraïne, over klimaatmarsen, wat je allemaal leest op sociale media – alle posities verhard.

Twee weken geleden sprak Hugo de Jonge bij onze twee-op-de-kansel. Ik had er wat reclame voor gemaakt op Facebook. Uiteindelijk waren er 517 reacties. Voor 500 daarvan was De Jonge, een moordenaar, een oplichter, een duivel, een dief en iemand die opriep tot razzia's. Elke nuance was verdwenen.

We leven in een tijd van enorme polarisatie.

De verleiding is groot om direct partij te kiezen. Om de ander tot vijand te maken. Om op de high ground van je eigen morele gelijk te gaan zitten. En de ander tot duivel te maken.

Maar met Valerius zou ik zeggen: pas op.
Bidt, waket end' maket dat g'in bekoring...

Dat betekent: spreek, handel, zing – maar doe het met nederigheid. Met besef van je eigen positie. Met open ogen en een zacht hart.

En tegelijk: wees niet passief.
Want geestelijke strijd is ook niet niets doen. Het is een waakzaam leven. Op kleine schaal. Allereerst in je eigen leven.
Want hoe belangrijk het wereldleed ook is – onze eerste roeping ligt dichtbij. De Prediker zegt:
Doe wat je hand vindt om te doen. (Prediker 9:10)

Niet zoeken naar grootse daden ver weg, maar kijken wat er hier en nu gedaan kan worden.

*Een woord van troost.
Een daad van recht.
Een keuze voor barmhartigheid.*

Ik kom tot het slot van mijn preek.
Slot – Blijf zingen, blijf strijden, dichtbij

Vandaag zingen we Valerius niet uit nostalgie. We zingen omdat zijn liederen ons oefenen. Omdat ze ons wapenen – geestelijk. Omdat ze ons wakker houden in een tijd van gemakzucht en geweldloosheid.

Zolang we zingen, blijven we wakker. Zolang we zingen, oefenen we waarheid, gerechtigheid, vrede, geloof, hoop – de hele, geestelijke wapenrusting.

*Bidt, waket end' maket dat g'in bekoring,
End' 't quade met schade toch niet en valt.
Amen.*

Stilte

Orgelspel

**Voorbeden en stil gebed, afgesloten met
gezamenlijk gebeden 'Onze Vader (oec. versie)'**

Tijdens de voorbeden 367b
v. *Zo bidden wij tezamen*
a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

Eeuwige God,
Geef dat wij waakzaam zijn in deze wereld vol verwarring,
dat wij spreken met liefde, zwijgen met wijsheid

en in alle dingen de vrede zoeken die van U komt.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

Wij denken aan wie leven onder onderdrukking,
aan allen die gevangen zitten in oorlog, angst of wanhoop –
wees hun een schild, en maak ook ons tot helpers van hun hoop.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

Leer ons zien waar wij zelf tekortschieten,
geef dat wij niet oordelen zonder begrip,
maar elke dag opnieuw zoeken naar gerechtigheid in ons handelen.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

Zegen uw kerk, overal ter wereld
dat wij blijven zingen tegen de moedeloosheid in,
en samen bouwen aan een toekomst van geloof, hoop en liefde.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

In de stilte willen wij bidden voor wat niemand anders voor ons kan zeggen. Als we
moedeloos worden van deze wereld. Als we verdrietig zijn of in rouw. Als we geen licht
meer zien in ons eigen leven.

Houd ons uw mensen vast, als we bidden in de stilte.

[...]

Samen met heel uw kerk bidden we met de woorden van Jezus:

Onze Vader die in de hemel zijt,

Uw naam worde geheiligd;

Uw Koninkrijk kome;

Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.

Geef ons heden ons dagelijks brood;

En vergeef ons onze schulden,

Zoals ook wij onze schuldenaars vergeven;

En leid ons niet in verzoeking,

Maar verlos ons van de boze.

Want van U is het Koninkrijk

En de kracht en de heerlijkheid

In eeuwigheid.

Amen.

Mededelingen en collecte

(Gemeente gaat staan)

Slotlied 415

Komt nu met zang van zoete tonen

LvdK Gezang 415

m: Valerius 1626

t: A. Valerius

1. Komt nu met zang van zoe-te to-nen
en u met sna-ren-spel ver-blijdt!
Zingt op en wilt al-om be-to-nen,
dat gij van har-te vro-lijk zijt.
Juicht God ter eer,
zijn lof ver-meer',
die zul-ken gro-ten werk
ge-daan heeft voor zijn kerk!

2 In Israël was dat een wijze,
valt met hen ook de Heer' te voet:
dat elk nu toch God roem' en prijze,
die ons zoveel weldaden doet.
Roept overal
met groot geschal:
"Lof, prijs en dank alleen
zij God en anders geen!"

3 De Heer' heeft eertijds Zijne volke
geholpen uit veel angst en pijn.
Hij geeft ja wel een duist're wolke,
maar weer daarna schoon zonneschijn.
Lof zij die Heer',
die ons ook weer
geeft, na veel smart en druk,
veel zegen en geluk.

Uitzending en zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde
aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze geloofsgemeenschap,
haar taak in deze wereld, met haar noden
en gaan we dan van hier naar ons huis en onze levensopdracht
onder Gods zegen.

De Heer zegene en Hij behoede u.
De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.
De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.
Amen

Antwoordlied 978: 4

Orgelspel